

Nr 189.

Av herr **Johansson** i Stockholm **m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition, nr 24, angående fortsatt statsgaranti för exportkredit m. m.*

I den översikt av produktion och utrikeshandel, som ges i nationalbudgeten, är bl. a. uppgifterna om verkstadsindustrin värda särskild uppmärksamhet. Det visar sig, att medan industriproduktionen i fjol som helhet förblev oförändrad i förhållande till 1952 så sjönk den inom verkstadsområdet med 6 à 7 procent. Värdemässigt rör det sig om en nedgång med omkring 300 milj. Den kan helt sägas bero på förändringar i utrikeshandeln:

Den försämring i avsättningsmöjligheterna, som redan under 1952 tagit sig uttryck i en nedgång i verkstadsindustrins orderstockar och som blev skönjbar i den faktiska exporten genom en nedgång under andra halvåret 1952, har under 1953 resulterat i en betydande minskning av exporten av verkstadsprodukter jämfört med föregående år. Volymmässigt kan nedgången beräknas ha varit av storleksordningen 300 miljoner kronor mätt i 1952 års priser, eller omkring 20 procent av vår totala export av verkstadsprodukter (exkl. fartyg).

I fråga om sysselsättningen har detta exportbortfall medfört en nedgång på 8 à 9 procent, vilket är allvarligt med hänsyn till att verkstadsindustrin svarar för en tredjedel av hela industriproduktionen. Någon automatiskt inträdande förbättring anses knappast vara att vänta. Det nämnes visserligen att de militära beställningarna skall ökas med 135 milj., men häremot står en beräknad nedgång i övriga köp med 50 milj. Orderstockarnas genomsnittliga varaktighet fortsätter att krympa. Särskilt markant är detta för varven, där den krympt från 29 månader i september 1952 till 19 ett år senare.

Det beklagliga är att den minskade avsättningen väsentligen kommer på länder, som vill köpa svenska verkstadsprodukter och som är intresserade av vidgade handelsförbindelser med Sverige. I nationalbudgeten anföres att nedgången i verkstadsexporten »huvudsakligen synes ha haft sin grund i valutasvårigheter». Det kan ha sitt intresse att se hur dylika valutasvårigheter uppkommer, exempelvis för närbelägna länder som Polen och Tjeckoslovakien, som under en följd av år hört till de större köparna av svenska verkstadsindustriprodukter. I det svensk-polska handelsavtalet för tiden 1 mars 1953—28 februari 1954 hade exempelvis avtalats om polsk export till Sverige av 2,2 milj. ton kol. Av tillgängliga uppgifter att döma kommer av denna kvantitet vid avtalsperiodens slut endast något över 1,3 milj. ton att ha tagits ut. Det betyder ett inkomstbortfall för Polen på åt-

skilliga tiotal miljoner, som självfallet medför minskning av den polska importen av verkstads- och andra svenska exportprodukter.

En liknande tendens gör sig gällande i Sveriges handel med Tjeckoslovakien. Huvudposterna på den tjeckoslovakiska exportsidan har bl. a. bestått av valsverksprodukter och socker. Men då Sverige endast delvis eller inte alls tagit ut dessa kontingenter så har följden blivit en motsvarande nedgång i Tjeckoslovariens inköp i vårt land. Denna obenägenhet från svensk sida att ta ut avtalade varukontingenter har fört till att handelsavtal för innevarande år ännu ej kunnat träffas mellan Sverige och Tjeckoslovakien.

Det är alltså, vad beträffar de folkdemokratiska länderna i Östeuropa, inte betalningssvårigheter *i och för sig* som vållar de uppkomna bortfallen på den svenska exportsidan. Svårigheterna har tvärtom sin rot däri, att man från svensk sida ger de bilaterala överenskommelserna karaktären av ramavtal, med varukontingenter som varken statsmakterna, enskilda importörer eller branschammanslutningar har skyldighet att ta ut. De avsättningssvårigheter, som verkstadsindustrin råkat ut för (och som delvis är följdverkningar av detta »ramavtalssystem»), gör det motiverat att resa spørgsmålet huruvida inte systemet med exportkrediter automatiskt bör träda i funktion i de fall upprätthållandet av export, som är av betydelse ur produktions- och sysselsättningssynpunkt, äventyras av att exempelvis importörer under viss tid underlåter att ta ut varukontingenter som överenskommit i löpande handelsavtal. En sådan utformning av exportkredit-systemet skulle göra det möjligt att upprätthålla och vidga exporten av t. ex. verkstadsindustriprodukter till de östeuropeiska länderna — sannolikt i sådan omfattning att det produktions- och sysselsättningsbortfall, som nu redovisas för fjolåret, hade kunnat förebyggas. Härför talar bl. a. det förhållandet, att avsättningsminskningen på Östeuropa satte in samtidigt som leveranserna enligt de långfristiga kreditavtal, som slöts efter krigsslutet, var slutförda.

Det är ingen tvekan om att de östeuropeiska marknaderna erbjuder stora expansionsmöjligheter för svensk export. I dessa länder har ju upprättats en samhällsekonomi, som med varje år expanderar i allt snabbare takt, utåt såväl som inåt. Man kan avläsa detta bl. a. på den polska utrikes-handelns utveckling efter kriget. 1947 utgjorde den 70 procent av förkrigstidens volym, 1949 155 procent och 1952 203 procent, dvs. mer än dubbelt så stor som före kriget. Ser man på de olika varugrupperna så var Polens import av verkstadsprodukter och transportmedel 1952 mer än fem gånger så stor som 1947.

I detta sammanhang bör uppmärksammas den ökade inriktningen på konsumtionsvaror och massförbrukningsartiklar i Sovjetunionen och de folkdemokratiska länderna, vilket möjliggör en utvidgning av varuutbytet till sådana varugrupper, som hittills inte spelat någon framträdande roll i

handeln på Östeuropa. Ordföranden i Sovjetunionens handelskammare, Nesterov, uttalade i höstas att Sovjetunionen under 1953 importerat konsumtionsvaror för sammanlagt 5,2 miljarder kronor. Det borde vara angeläget för vårt land, som på detta område kan erbjuda viktiga varor, att på de östeuropeiska marknaderna finna avsättning för livsmedel, beklädnadsvaror och andra konsumtionsvaruprodukter. Det handelsavtal, som nyligen slutits med Tyska demokratiska republiken och som bl. a. innebär en icke oväsentlig ökning av den svenska utförseln av konsumtionsvaror — bl. a. av fisk och smör — får sägas vara ett steg i rätt riktning i det hänseendet.

Vad beträffar importen från dessa länder så synes det viktigt att uppmärksamma möjligheterna att i Östeuropa få en väsentlig del av Sveriges behov av bensin och oljor tillgodosett. Oljeproduktionen har under de sistförflutna åren expanderat mycket kraftigt i de länder, som det här närmast är fråga om: Sovjetunionen och Rumänien. I det förstnämnda beräknas den under fjolåret ha passerat 50 milj. ton, och Rumänien avser att nästa år komma upp i över 10 milj. ton. Det säger sig självt att det skulle vara förenat med stora fördelar, om Sverige fortsättningsvis i huvudsak kunde täcka importbehoven av oljor inom Europa. Även här kan det sägas, att det tagits ett steg i rätt riktning genom den oljeimport österifrån, som ägt rum under fjolåret och som beräknats uppgå till inemot 250 000 ton.

Allteftersom krissyptomen fördjupas i Västeuropa, med minskade avsättningsmöjligheter på marknaderna i den kapitalistiska delen av världen, så tilldrar sig de östeuropeiska marknaderna ökat intresse. Ja, man kan t. o. m. tala om en kapplöpning mellan vissa länder när det gäller att sälja österut. Så har exempelvis en delegation på 40 ledande brittiska industrimän i början av året begivit sig till Sovjetunionen, följda av utrikesministeriets och andra myndigheters välgångsönskningar, för att söka få sovjetiska beställningar för över 1 miljard kronor. England uppges ha för avsikt att i stor skala söka få till stånd export av verkstadsindustriprodukter, fartyg och elektrisk utrustning till Sovjetunionen. Mot bakgrunden av det bekymmersamma läge, som börjar avteckna sig för den svenska varvsindustrin, kan det ha sitt intresse att nämna, att de brittiska varven avser att bygga ett 30-tal fartyg för sovjetisk räkning under de närmaste åren, att sex sovjetiska fartyg på vardera 6 000 ton är under byggnad på franska varv och att Sovjetunionen placerat order om fartygsbyggen på inemot 35 000 ton vid västtyska varv.

Ett nytt moment, som underlättar ökningen av öst/västhandeln, är att Sovjetunionen i växande omfattning betalar import västerifrån i guld. De sovjetiska guldreserverna anses enligt brittiska beräkningar uppgå till 27 miljarder kronor. Det beräknas att England enbart under senare delen av 1953 på detta sätt erhållit guld för cirka 800 miljoner kronor, som engelska regeringen kunnat disponera för skuldbetalningar och varuinköp i de s. k. hårdvalutaländerna i väster.

Som en följd av de tilltagande strävandena västerifrån att komma in på marknaderna i öster kan nämnas att Frankrike under 1953 hade ett varuutbyte med Sovjetunionen som var två och en halv gånger större än 1952. Även våra grannländer har avsevärt ökat sin handel österut. Sålunda har det handelsavtal, som Norge i fjol slöt med Sovjetunionen, medfört en ökning av varuutbytet med 50 å 60 procent. Danmarks export till de östeuropeiska länderna och Kina har, om man jämför tiden januari—november i fjol med motsvarande tid 1952, ökat från 198,7 milj. danska kronor till 243,9 milj., därav på Sovjetunionen från 84,3 milj. till 115,7 milj. Östhandelns betydelse för Danmark framgår bl. a. därav, att av det sammanlagda värdet av fartygsexporten under tiden januari—november i fjol — 94,4 milj. danska kronor — kom 36,5 milj. på Sovjetunionen. Tilläggas kan att danskt smör, som vid export till England inbringar 6:57 per kilo, av Sovjetunionen betalas med 7:35 per kilo och av Tjeckoslovakien med 8: — per kilo.

Av stort intresse ur svensk synpunkt är det omfattande varuutbyte, som Finland under de sistförflutna åren uppbyggt på Sovjetunionen. 1954 års handelsavtal förutser en finsk export till Sovjetunionen för i runt tal 735 milj. kronor. Det innebär bl. a. att den finska verkstadsindustrin har 50 procent av sin totala export säkrad i form av leveranser till Sovjetunionen. Avtalet innebär vidare att Finland tillgodoser praktiskt taget hela sitt behov av bensin genom import österifrån. Den finska varvsindustrin skall i år bygga 54 fartygsenheter för sovjetisk räkning, vartill kommer 56 pråmar och 8 flytkranar. Av övriga kontingenter i detta avtal kan nämnas finska leveranser av trähus med en sammanlagd s. k. nyttoyta av 750 000 m² samt 55 000 ton papper. Enligt ett tilläggsavtal köper Sovjetunionen konsumtionsvaror för upp till 36 milj. kronor, bl. a. livsmedel, yllevävnader, skor, möbler och sportartiklar. Känt är ju också att Sovjetunionen erbjudit sig att dels erlægga 10 å 15 procent av värdet av importen från Finland i växlingsbara valutor, dels bevilja ett guldån varigenom de finska betalningssvårigheterna i väster skulle kunna lättas. En representativ finsk delegation under ledning av handels- och industriministern skall uppta förhandlingar i Moskva om dessa angelägenheter och om varuutbytet med Sovjetunionen efter 1955, då nu gällande långtidsavtal utlöper.

Mot bakgrunden av de intensiva ansträngningar, som nu görs överallt i Västeuropa för att komma in på de östeuropeiska marknaderna, och som medfört en icke oväsentlig ökning i våra grannländers varuutbyte med exempelvis Sovjetunionen, framstår det som så mycket besynnerligare att Sveriges varuutbyte med Östeuropa under samma tid *sjunkit* — och det ganska avsevärt. Under månaderna januari—november i fjol stannade Sveriges export till Sovjetunionen och de folkdemokratiska länderna vid 268 milj. kronor mot 515 milj. under samma tid 1952, dvs. en minskning med nära 50 procent. Importen från dessa länder gick ned ännu kraftigare:

från 479 milj. kronor under januari—november 1952 till 241 milj. under samma tid i fjol.

Det är uppenbart, att ovidkommande politiska faktorer här spelat in på ett sätt som åsamkat vårt lands export — och därmed produktion och sysselsättning vid många företag — betydande skador. Det går inte att skylla på, att de östeuropeiska länderna inte har något att sälja. Andra länder i väster finner utan svårighet varor på de östeuropeiska marknaderna att byta mot egna exportprodukter. Alla ser därför, att det enda som hindrar en utveckling i stor skala av Sveriges varuutbyte med de östeuropeiska länderna — vilket skulle bli ett väsentligt bidrag till upprätthållande av produktion och full sysselsättning — är de ovidkommande politiska inflytelserna från amerikanskt håll och från vissa monopolkapitalistiska kretsar inom landet. Det är hög tid att dessa elimineras och att det från statsmakternas sida görs *aktiva insatser* för att tillvarata de väldiga möjligheter, som är förhanden i Östeuropa för svensk utrikeshandel.

Som ett led häri borde det vara angeläget att undersöka förutsättningarna för långtidsavtal av finsk typ mellan Sverige och intresserade länder i Östeuropa, varigenom det skulle bli möjligt att inom viktiga delar av industrin planera produktion och sysselsättning på längre sikt. Statsmakterna bör överväga att följa de engelska och finska exemplen och genom representativa specialdelegationer ta upp alla med ett vidgat och långsiktigt varuutbyte förbundna problem med berörda länders regeringar. Systemet med exportkrediter bör utvidgas dithän, att ett överenskommet varuutbyte med dessa länder kan fortgå oberoende av temporära störningar, som kan göra sig gällande än på den ena, än på den andra sidan.

Under hänvisning till ovanstående hemställer vi,

att riksdagen, med godtagande i övrigt av proposition nr 24, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om förslag till sådana ändringar i gällande bestämmelser om exportkreditgarantivningen, att en av dess viktiga uppgifter blir att främja kraftigt vidgad handel med Sovjetunionen och övriga krisfria marknader i öster, i syfte att säkra upprätthållandet av produktion och full sysselsättning.

Stockholm i januari 1954.

Gustav Johansson.

Gerda Nilsson.

Knut Senander.

Helmer Holmberg.
